

CSIKI LAPOK

POLITIKAI HETILAP

ÉS CSIKVÁRMEGYE HIVATALOS KÖZLÖNYE.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
György Jakab Márton könyvkereskedése, hová a lap szellemi részét illető minden közlemény, valamint hirdetések s előfizetési díjak is küldendők.

Megjelenik a lap
Minden Szerdán.
Kéziratok nem adatnak vissza.

FELELŐS SZERKESZTŐ
Dr. FEJÉR ANTAL,
GYÜVED.

Nyitottéri cikkeket soronként 20 kr-ért közlötnek.
Egyes lap ára 10 kr.

Előfizetési ár:
Egész évre 4 frt. (Külföldre) 6 frt. Fél-
évre 2 frt. Negyedévre 1 frt.
Hirdetési díjak a legolcsóbban számítottak

Előfizetési felhívás.

Mióta lapunk nagyobb alakjában a dusaobb tartalommal jelenik meg egy egész tél esztendő telt el, mely idő alatt a tisztelt olvasó közönség meggyőződhetett arról, hogy egész odaadással igyekeztünk megfelelni azon programmnak, melyet első számunkban közre adtunk s hogy annak értelmében teljes önzetlenséggel szolgáltuk a közérdeket. Hogy ezt jövőre nézve is még nagyobb mértékben tehesük, kérjük a közönség szives támogatását a „Csiki Lapok“ 1899-ik év 3-ik évfolyamára előfizetést nyitunk az eddigi előfizetési árak mellett:

Egész évre . . . 8 korona (4 frt.)
Félévre . . . . . 4 korona (2 frt.)
Negyedévre . . . 2 korona (1 frt.)
Külföldre: 12 korona (6 frt.)

Ugyanezen alkalommal tisztelettel felkérjük azokat, kik az előfizetési díjakkal hátrálékban vannak, hogy a hátrálékos összegeket kiadóhivatalunkhoz (György Jakab Márton könyvkereskedése) beküldeni sziveskedjenek.

A „Csiki Lapok“ szerkesztősége és kiadóhivatala.

Egy kis vihar.

Köztudomású dolog, hogy a tenger sima tükre a szél lebbenésével rögtön megfodrosodik s az erősödő szél óriási hegyekké korbácsolja fel az előtt csendesen ringó hullámokat.

Hogy a politikai élet tengerén is,

egy kis, habár csak látszólag is igazságtalan fuvallat, mily könnyen felszítja a pártoskodás lappangó szikráját s a szenvedélyeket milyen óriási mértékben képes felkorbácsolni, arra igen tanulságos példa a Sima Ferencz orsz. képviselő ügye, mely jelenlegi stadiumában minden esetre megérdemli, hogy azzal e helyen is foglalkozunk.

Sima Ferencz szentesi országos képviselő ellen a szegedi törvényszék csődöt rendelt el, a csődöt elrendelő határozat felebbezés folytán a szegedi kir. tábla elé került, a határozatot a kir. tábla is jóváhagyta.

Csőd esetén az országos képviselő a törvény értelmében köteles mandátumát letenni, ha ez meg nem történik, az ügy az összeférhetlenségi bizottság elé kerül, a mely határozatot hoz.

Az eljárásnál azonban bizonyos formákat elkerülhetlenül be kell tartani, nevezetesen a házszabályok 135. szakasza úgy intézkedik, hogy ha a bizottság értesítését annak elnöke a kifogásolt képviselőnek vagy a bejelentés eszközölőjének 15 nap alatt kézbesíteni nem tudja, vagy ez idő alatt az érdekeltek nem jelentkeznek, bejelenti a képviselőház elnökének, a ki nyílt ülésben felhívja az érdekelteket, hogy kifogásaik és védekezésük céljából 30 napon belül az összeférhetlenségi bizottságnál jelentkezzenek.

A mint a bizottság meghozta határozatát, mely a Sima Ferencz megbi-

zatását megszüntnek nyilvánítja, különösen az ellenzéki képviselők körében aggodalom keletkezett az iránt, hogy a házszabályok rendelkezései az eset elbírálásánál pontosan be lettek-e tartva s midőn a képviselőház június 23-án tartott ülésében az összeférhetlenségi bizottságnak a Sima Ferencz ügyében hozott határozata előterjesztett, a vihar óriási vehemenciával kitört s miután a felolvasott iratokból nem lehetett egész határozottan megállapítani, hogy vajjon az idézés Sima Ferencznek szabályszerűen kézbesített-e? s miután az iratokból az is kitűnt, hogy a képviselő személyesen, mint a hogy azt a szabályok megkövetelik, nem volt jelen és a tárgyalásra csak egy ügyvéd jelent meg, a ki nem is Sima Ferencztől, hanem Sima Ferencznétől mutatott fel kellően nem is hitelesített felhatalmazást, szenvedélytől izzó beszédek hangzottak el s követelték, hogy a házszabályok rendelkezései szigorúan betartásának s e célból a jelentés a bizottság elé utasíttassék vissza.

Ha a többség most is, mint az azelőtt annyiszor történt, makacsul ragaszkodik a bizottság álláspontjához és azt tekintet nélkül a másképp gondolkozók véleményére, keresztül is viszi, az esetnek beláthatlan következményei lettek volna s a már jó irányban indult békés munkálkodás s ezzel együtt az életbe vágó fontos kérdések megoldása legalább is bizonytalan időre lett volna el-

dázva az ország vitális érdekeinek végzetlen kárára.

De szerencsére nem így történt, a bizottság eljárásának elhamarkodott voltát belátva, magából az ujjon alakult kormánypártból emeltetett fel nyomatékos szó az iránt, hogy az ilyen kényes esetekben nagyobb körültekintéssel kell eljárni s miután nincs teljesen tisztába hozva, hogy vajjon a házszabályok rendelkezései betartottak-e az egész vonalon, indítványoztatott, hogy a bizottság határozata ennek kiderítése végett adassék vissza a bizottságnak s ha kiderülne, hogy a szabályok nem tartottak be, akkor a bizottság a házszabályok már idézett 135-ik szakasza szerint járjon el.

Maga Magyarország igazságügy-minisztere is ilyen értelemben nyilatkozott s később ilyen értelmű írásbeli indítványt is adott be, a mihez néhány képviselő kivételével, kik a bizottság határozata mellett foglaltak állást, az egész ház hozzá járult.

A kérdésnek ilyen irányban való megoldása a vihart mintegy varázslásra rögtön lecsillapította, a szenvedélyesség ismét elpihent, a haragos ránczok az arcokon elsimultak s miként a természetben elvonult viharok után a kellemes, megfrissült, üde levegőt, úgy érezték a képviselők s úgy éreztük velők mi is, hogy a jog igazság és törvény korszakát éljük.

Ezen esetből igen fontos konzekvenciát lehet a jövőre nézve levonni.

A „CSIKI LAPOK“ TÁRCZÁJA.

Báthory Endre bibornok és erdélyi fejedelem.

Írta: Dr. Baló István.*

Báthory Endre bibornok és erdélyi fejedelem családja a leghatalmasabbak közé tartozott Magyarországon. Csak háromszáz év leforgása alatt egy bibornok, három püspök, egy király, négy erdélyi fejedelem, egy nádor, öt országbíró, három erdélyi vajda, s több százféle ur került ki belőle. Eredetüket egészen a XI. századig vitték föl, a mikor külföldről vándoroltak be őseik. Anyjira meggyardogtak, hogy 10 megyére terjedtek ki birtokaik (Zaránd, Temes, Sáros, Zala, Középszolnok, Kraassna, Bihar, Somogy, Szabolcs és Szatmár). A család, mely őseinek Guthkeledet vallotta, időfolytán két főágra oszlott, u. m. ecesdúra és somlyóra. Az előbbi ágól való az a Báthory István, kit 1493-ban II. Ulászló az erdélyi vajdai székbe elmozdított és Báthory Endre, kit Ferdinánd 1552-ben erdélyi vajdává tett. A somlyói ágól a XVI. század elején nevezetes Báthory István, kit Zápolya János 1529-ben erdélyi vajdává nevezett. Az ő érdeme, hogy az elpártolt eszások lassankint Zápolya pártjára állottak. Feleségétől Teleki Katalintól született Endre, Kristóf és István nevű fia, az első a bibornok, a második a Zeigmond fejedelem apja, a harmadik nagyevű lengyel király.

Báthory Endre Állandóan, a Zápolya-ház híve. 1540-ben Török Bálinttal Majláth Istvánt ostromolja Fogarásban, majd testvéreivel együtt Ferdinándtól Szatmárt és Némot kapja s együttesen a Szamos szigetén várat építettek. Frater György és Izabella több alkalommal megüzentelő követéssel bizták meg. Izabella távozása után

Ferdinánd pártjára állott, de a midőn már Izabella behívására került a dolog, engedelmet kért a királytól az átpártolásra s megjelent azon főurak között, kik a hazatérő Izabellát 1556-ban fogadták. Azután a királynő rendelkezése huszöt vette ostrom alá s foglalta el. A királynő halála után János Zeigmond tanácsosa lett és főudvarmester. 1563. január 3-án halt meg Alvinczen vadászaton.

Báthory Endrénék fogarasi Majláth Margittól, a fejedelemségre törekvő híres Majláth István leányától, három fia maradt, u. m. István, Boldizsár és Endre, a később oly szomorú véget ért bibornok.

A kiskoru Endre és ezután kiskoru Boldizsár neveléséről nagybátyjuk István, 1571-től fogva erdélyi fejedelem, gondoskodott. Egyelőre az erdélyi fejedelem udvarában voltak, de innen magához vitette őket István, ki 1576-ban lengyel király lett. Hogy az ifjak családjuk fényének jobban megfelelhessenek, a pultoski híres jezsuita kollégiumba adta. Endre és testvére pompásan megfelelték a király várakozásának: tanulmányaikat a legszebb sikerrel végezték. Boldizsár a vitézi pályára mutatott nagy hajlamot, ezért nagybátyja is katonának szánta s tapasztalatok szerzése végett külföldre küldötte utazni.

Endre már gyermekkorra óta a papi pályára érzett hivatást. István király, ki maga is buzgó vallásos ember volt testvéreivel együtt anyjira, hogy Boldogasszony katonáinak nevezték őket, maga is méltányolta öcsése szándékát s miután Endre az egyházi rendbe lépett, mechovi préposttá tette, azután díszes követséggel Romába küldötte XIII. Gergely pápához.

Endre Romában teljes buzgalommal látott egyházi tanulmányainak s szerény, alásatos magaviseletével anyjira kitűnt, hogy a fejedelmek fényességének nevezték. A pápa hamar megkedvelte, s részint saját érdemei, részint István király nagy szolgálatai miatt, melyeket a kath. egyháznak tett, előbb szentszéki titkárrá, utóbb 1584-ben egyetértve a bibornoki testülettel, Szent

Adorjánról címzett bibornokká nevezte ki. Horomei Károly, kit utóbb a szentek sorába iktattak, Endréhez isteni sugallattal teljes levelet írt, melyben az új bibornokot méltó életmódra oktatta s egyuttal az e célra vezető módokkal is megismertette.

Nagy örömet szerzett Endre haladása István királynak s azután, hogy hazatért a bibornok, őt a Nagyevű Cromer Márton braunsbergi püspök segédjévé tette. 1586-ban ismét Romába küldötte V. Sixtus pápához. Az örök városban örvendetes meglepetés várt rá. Találkozott bátyjával Boldizsárral, a ki már bejárta Dániát, Skót-, Norvég-, Francia, Spanyol- és Angolországot s már előre készült, hogy haza térve együtt mondjanak közönetet nagybátyjuknak. De keserű csalódás várt rájuk, mert azt nem táálták életben, a nagy király, a muszkák rettegett ellensége, 1586. december 13-án Grodnóban megsünt élni. De nem feledkezett meg rokonairól, mert végrendeletében nagy mennyiségű arany és ezüst kincseit nagy összeg pénzzel együtt Boldizsárnak és Endrénék adta.

István király halála után Endrét veszély fenyegette Krakóban, mert Miksa osztrák herceg hadál támadt az új király, Zeigmond ellen. De Krakó alatt elvesztette a csatát s miután az erdélyi segéd csapat is megérkezett Báthory Boldizsár alatt, a herceg újabb vereséget szenvedett s fogságba is került.

1581-ben meghalt Cromer Márton s utána Endre következett. Amde a beiktatás nem ment könnyen, a porosoknak nem nagyon tetszett, hogy e díszes hivatalban idegent látnak, a kollegium pedig akadályokat gördített. Végre is a nagy király emléke és Zamojszky közbenjárása, ki Zeigmond erdélyi fejedelem testvérét vette nőül, győzött, s a beiktatás megtörtént.

Az a tíz év, melyet a bibornok ezután Lengyelországban töltött, sok megpróbáltatást, keserűséget hozott fejére, mert egyházmegyéje, gondjai mellett, hazájának Erdélynek sorsa is a legnagyobb aggodalmakkal töltötte el.

1591-ben a Miskovski Szaniszló halálával megürült krakói püspökség elnyerése végett tett lépéseket, beavatkozott ebbe a dologba Zeigmond fejedelem is és Gyulafi Létyánt a lengyel királyhoz küldötte. De a püspökség másé lett. A bibornok csalódását nemsokára örvendetes családi esemény feledteté. 1592. február 9-én bátyja Boldizsár nőül vette Kendi Sándor leányát, s e menyegzőre Endre is haza jött. A tavasz egy részét rokonainál töltötte el s haza törtében Boldizsár elkísérte.

Alig ért haza Endre, nemsokára Zeigmond érdekében tett lépéseket. Az erdélyi fejedelem már István király halála után ábrított a lengyel trónra, s hogy akkor nem sikerült, azután sem hagyott fel reményeivel. Gyulafi sűrűn küldötte Lengyelországba, de bár a bibornok is magáévé tette ügyét, nem sok sikert ért el. 1593-ban a lengyel király Svédországba rándult. Erdélyben az a hír terjedt el, hogy vissza sem tér. Az erdélyi fejedelem erre ábruházta Báthory Boldizsár, Bocskai István, Ferencz doktor és néhány főúr kíséretében Krakóba rándult, ott mulatott néhány nap, de minden kilitás nélkül tért haza.

Az 1594-ik év nagy csapással látogatta meg a bibornokot. Zeigmond fejedelem a magyar királyhoz való átállás eszméjével foglalkozott s minden áron szabadulni akart a török fenyegetéslől. Még a mult év végén Carillo Alfons jessuitát VIII. Kelemen pápához küldötte. A pápa Cumulens Sándor bibornokot küldötte a fejedelmi udvarba s egyuttal Endre bibornokot is Erdélybe rendelte, hogy tekintélyével mozdítsa elő a nunciussal tárgyalásokat. A bibornok 1594. elején a legnagyobb hidegben kelt utra s mint Zeigmondhoz érkezett, rögtön megkedödték a tanácskozások, melyeken a tanács urakon kívül néhány főúr is részt vett; hogy a töröktől el kell szabadulni, abban mindnyájan egyetértettek. A fődolog a módosít volt. Endre megnyerte a tanácsosok nagy részét, hogy teljesen el kell szabadulni a töröktől s a fejedelemség függetlenségének biztosítása mellett lehet csak elismerni a magyar

* Részlet szerzőnk „Báthory Endre bibornok és erdélyi fejedelem halála“ cz. művéből.

A tévedés ugyanis emberi dolog, s ha a tévedés megtörtént annak észszerű következtetése csak az lehet, hogy a tévedés megkorrigáltassék, mert ezt kívánja a jog, igazság és törvény.

Ilyen eljárás mellett, a nélkül, hogy az bárkinek tekintélyéből bármily keveset is lerontana, lehet kinek-kinek saját elve és meggyőződése mellett kitarítani és szenvedélyesség nélkül küzdeni, és az ilyen harc, az ilyen küzdelem nem hátráltatja a haladást és nem esik az ország érdekeinek rovására.

== Kereskedők sérelme. Az italmérséi adó újból való szabályozását tárgyzó t. javaslat 5 szakasza szerint jövőben mindazon kereskedők és szatócsok, a kik szesz italoknak kis mértékben való elárúsítására engedélyvel bírnak, el lesznek tiltva szesz és ebből készült közönséges pálinka elárúsításától. A törvényjavaslat ezen intézkedését a szesz italok árúsításával foglalkozó kereskedők magukra nézve sérelmesnek tartják, mert ily módon a közönséges pálinka eladásából származó nagyobb forgalomtól el fognak csúszni, így a sokbakerülő árulási engedély csak nem értéktelenné válik, a mennyiben a finomabb pálinka-félék különösen kisebb helyeken csak csekély mennyiségben fogyasztatnak. — A mint hulljuk, városunk környékén a kis kereskedők mozgalmat indítottak az iránt, hogy a hivatolt törvényjavaslat 5 ik szakasza megváltoztattassék a szesznek és ebből készült pálinkának eladására továbbra is jogosítva legyenek. Györgyjakab Márton kamarai tanácsos úján kérelmet nyújtanak a marosvásárhelyi kereskedelmi és iparkamarához, hogy ezen ügyben tegyen sörgős előterjesztést az illetékes miniszterekhez s hasson oda, hogy a kereskedők és szatócsok által sérelmesnek tartott szakasz a törvényjavaslatból töröltesse.

— Székely kivándorlás. Mindenfelől hangzik a panasz: napról napra növekszik a székely kivándorlók száma. Nem célunk most e kérdés érdemi oldalával foglalkozni, hanem csupán azon kis fűzettel, melyet ennek ellensúlyozása végett a marosvásárhelyi kereskedelmi és iparkamara és az Emke együttesen tízezer példányban bocsátottak közforgalomba. A könyv címe: Száműztesem ideje vagy miért hagytam ott Oláhországot. Szerzője Tornay Ferencz róm. kath. lelkész. Célja a székely népszemélt felnyitni és figyelméztetni azon veszedelmekre, melyek Romániába a kivándorlókra várnak, s így például hatni a kivándorlásra. Akármint álljon is tehát a dolog a kivándorlás kérdésében, nem tudjuk eléggé ajánlani ez érdekesen

megírt rajzot a közönség figyelmébe különösen annak az alsóbb néposztályban való terjesztése végett, hogy így a kivándorlás ellen mindenféleképpen a különösen a marosvásárhelyi kereskedelmi és iparkamara által szervezett nagyobb szabású akcióknak minél frappánsabb sikere legyen.

Pályaválasztás.

Ismét egy nagy csomó érett diák kerül ki az iskola falai közül az életbe előtte azzal az évről-évre megújuló problémával: Quid nunc?

S a kérdés nagyon helyén való. Mert nálunk már csak az a szokás, hogy mikor a szülő feladja az első gimnaziális osztályba, nem arra ügyel, mire van a fiúnak leginkább tehetsége vagy egyáltalán van-e tehetsége, hanem szemel előt lebeg valamely lokális kapacitás s azt gondolja magában: Ilyet fogok nevelni én is a fiamból!

Mintha bizony csupán a nevelés volna szükséges ahhoz, hogy valaki bíró, ügyvéd, orvos, mérnök lehessen s nem még valami más is: talentum, hajlam.

S aztán megkezdődik a küzdelem. A középiskolák alsóbb osztályai mindig zsufolóság telve. A szülők kétségbeesett harcot vívnak a tanárokkal, hogy gyermekeiket egyik osztályból a másikba áteröszkolobassák. A honoráriumi pályába vetett hite elvakultá teszi s nem látja be, hogy kevesebb gondnal biztosabb s jövedelmezőbb pozíciót teremthetne neki. De hát a csablon nyúgéből kiszabadulni nem oly könnyű. Mikor kezébe kapja az érettségi bizonyítványt a fiú, válogat, de válogat csupán a megszokott pályák közül, mert hogy egyetemre s kivételesen technikára megy, annyi bizonyos, az a kérdés csupán, melyik fakultásra. S az eredmény? A proletárizmus elterjedése.

Hiába. A magyar ember, ha nem ügyvéd, orvos, hivatalnok, akkor szánt-vet de a legszerényebb díjnoki állással is beéri inkább, minthogy ipari vagy kereskedői pályára menne. Pedig ezek a jövő. A műveltség rohamos terjedésével mindinkább hódít a meggyőződés, hogy hazánk közgazdasági szükségleteit a mezőgazdaság többé ki nem elégíti, azért nekünk, ha haladni, ha megerősödni akarunk, a kereskedelem s különösen az ipar terén kell első sorban a mult idők mulasztásait pótolnunk s bástyákat emelnünk hazánk jólétének biztosítására.

S ezen kérdés aktuálisává vált most, midőn nincs kizárva az önálló vámtérség behozatala. Ha ez megtörténne, akkor elérkezett az idő a gyárpar megerősítésének szükségére, különösen oly iparágakban, melyek eddig nálunk nem voltak, hanem kaptunk mindent Ausztriától. Lesznek idegenek nagy számmal, a kik szívesen fognak gyárakat alapítani nálunk s csak egy dolog az

a mi a fejlődést megakaszthatja: a gyári vállalatokhoz s ez ezzel összefüggő kereskedelmi ághoz szükséges képzett munkások s értelmi erők hiánya. Az idegen tőkék bevándorlását ma is érezzük s még inkább fogjuk érezni a közel jövőben, mert az iparos állam felé való haladást senki sem vonhatja kétségbe.

Ily körülmények között a műszaki s ipari szakismeret értéke nagy emelkedésre számíthat. Iparkodnunk kell tehát, hogy a kormányzat e téren a magyar elem kaphassa kezébe, ne hogy el-késűnk a a jövő munkás generáció vezetői idegen elemekből táboroztassanak össze.

Kivánatos volna azért, hogy most a pályaválasztás idején, de különösen akkor, mikor gyermekeiket valamely pályára szánják, minden körülményt nagyon fontolóra vegyenek a szülők, ne hogy bele rekeszék azt valamely neki nem tetsző hivatásba, melyhez sem kedve, sem tehetsége. Mert ez által nem csak gyermekeiknek ártnak s esetleg előlök vágják el a holdogulás utját, hanem a magyarnemzet gazdasági érdekeknek is nagyon rossz szolgálatot tesznek.

KÜLÖNFÉLÉK

— Lapunk technikai akadályok miatt egy nappal később jelent meg.

— Kinevezések. Csikvármegye főispánja az örösedésben állott, megyei segéd levéltárnoki állásra Csikcsanakfalvi Miklós Sándor tanárjelöltet, a székelyudvarhelyi állami főreáliskola internatusi felügyelőjét levéltárnoki vizsga kötelezettsége mellett kinevezte. A pénzügyminiszter Csikszepi P é t e r István pozsonyi pénzügyi-gazgatási fogalmazót ugyanoda pénzügyi segéd titkárrá nevezte ki.

— Esküvő. Maraschki Róbert, kir. aljárásbíró e hó 21-én esküdtött örök házast. Elthes Zsigmond kir. ítélőtáblai bír. leányának. A rendkívüli fényes nászmenet előzőr a városházához tért be, a hol a polgári kötetést Tamás Béla anyakönyvvezető végezte s onnan a református templomba, a hol Bitay Béla lelkész, gyönyörű megható beszéd kíséretében adta rá az egyházi áldás az új párra. A koszorús pári tisztet Elthes Judit, Elthes Zoltán, Nagy Irénke, Elthes Gyula, Elthes Margit, Vass Lajos, Bartha Irénke, Szántó Samu, Bakcsi Erzsike, Wellmann Samu, Wellmann Matild, Elthes Ignác teljesítették. A szertartás után az örömapa házában kedélyes szönpert volt, a hol sem jókedv, sem mulatság, sem toaszat nem hiányzott. Nem volt bőven mindéből. — Schier Ferencz mi kir. államépítészeti segédmérnök folyó hó 24-én délelőtt 10 órákor vezette oltárhoz Geczó Annukát, Geczó Elek helybeli birtokos leányát, polgári s egyházi szertartás után kedélyes lakoma volt a menyasszony szülei házában.

Főispán beiktatás. Udvarhelymegye főispánjává közelebből kinevezett Hollaky Arthurnak ünnepélyes beiktatása jövő július hó

6-án fog megtartatni a székelyudvarhelyi vármegye ház nagytermében, mely ünnepélyen részvételre Csikvármegye közönsége is meghívott.

— Az első leány gimnazista Csikban. Kritsa Melitta k. a. Kritsa Izidor helybeli telekvezető leánya, a budapesti Barcsay-utcai leánygimnáziumban az ötödik és hatodik osztály tantárgyaiból a vizsgákat jó sikerrel kiállotta. Gratulálunk!

— Zárünnepély. Ritka szép ünnepélynek voltunk tanúi vasárnap délután. A csikszeredai polgári leányiskola zárünnepélye volt ez, fényes bizonyítéka a növendékek előrelépésének, és szép tanujele az intézet derek tantestülete fáradozásának. Előkelő közönség gyűlt egybe az intézet nagytermében; elföltek a gyermekeik előhaladásáért rajongó szülők megyénk távol részéről, zsufolóság megtelt a nagyterem, mindenki érdeklődéssel várta az ünnepély kezdetét, melyet Mendelsohnnak az „Urnappa” című imája nyitott meg az összes növendékek által előadva. Szent áhitatot kellett a megjelentek lelkében a bálaadás Szokolid himnusza, melyet Élthes Judit és Szokolay Margit gyönyörű zongorajátéka követett. Ezután a kis Szokolay Margit szavalta Révay József „Köny” című gyönyörű költeményét meghatóan, kedvesen, érzéssel. A kedves szövalat után az összes növendékek éneke következett. A „Tévedt nő” című dalműből a „Czigányok dalá”-t adták elő, olyan precízül, hogy bármely jól szervezett énekkarnak is diszére válnék hasonló előadás. Mihály Juliska és Sándor Margit szépen sikerült s sok tapsot aratott zongorajátéka után Kapáll Katinka II. osztályos növendék szavalta Torkos Lászlónak „Boldog” című költeményét az érzés megható bújával, melegségével. Elismerést érdemel Nagy S. Irén és Mariska zongorajátéka ugyszintén az összes növendékeknek „Loreley” és „Zug a vihar” című remek, összhangzó éneke. Sok tapsot kapott Helvig Lotti, ki a Virágcsata című operettből egy magyar indulót adott elő zongorán, melyet az összes növendékek által előadott gyönyörű népdal egyveleg követt. Nagy Miczi és László Iza kedves zongora játéka után Nagy Miczi III. osztályos növendék szavalta Vajda János „Jelenések” című költeményét. A mely érzés anyai melegsége és közvetlensége volt e szövalatban, hogy méltán ragadhatott minden jelenlevőt bámulatra. Ezután Bohacsek Erzsike és Vizoly Anna adták elő meglepő ügyességgel és precízitással Hummelwecznek, „A vigpostás” című zeneművét, melyet az összes növendékek üdvözölő dala követt. Magas színvonalon állott Bohacsek Erzsike IV. oszt. növendék szövalata. Tompa Mihálynak „Budai országgyűlés” című hosszú költeményét anyai bévvel és lelkesültséggel adta, mintha csak Mátyás dicső uralkodása alatt élt volna, s érezte

király fenhatóságát. Zsigmond csak családi összejövetelt kívánt. A fejedelem azután gyónatóját Carrillot a feltételekkel Prágába indította. Endre bíbornok is küldetését befejezván, utnak indult, nem gondolva, hogy e szövetkezés kimondásu miatt Zsigmond tehetlensége és féltékenysége milyen vérfürdőt csinál Erdélyben. Sárospatakon át Kassára ment, hol Teuffenbach felsőmagyarországi kapitányt látogatta meg, kinek jóakarátat szerényességével és kiváló okosságával teljesen megnyerte. Innen haza utazott Lengyelországba.

A tanácskozás után az volt hátra, hogy az országgyűlés is nyíltan kimondja a tököttől való elszakadását. De az idő nem látzott alkalmasnak. A ráczokat, kiknek a fejedelem rázózókat is küldött, a temesvári beglerbeg szövertéte. Színán nagyvezér rettentően fenyegetőzött az erdélyiekre, kik nem akartak csatlakozni, s a tatárok közel voltak a határhoz, a magyar királytól pedig segítséget nem lehetett várni. A nyílt elszakadásról tehát ily nehéz körülmények közt alig lehetett szó. A júliusi tordai országgyűlésen, hol a rendek gyövereesen jelentek meg, a török párt tulajdonban volt. Zsigmond megrögtent a mivel testőreit is az ország védelmére rendelték, Báthory Boldizsárral egyezsége lépett: a fejedelmi cím megtartása és évi 12,000 tallér mellett lemondott a fejedelemségről s Kóvárra távozott. Innen tudósította Endrét a történetekről. De még jó formán Lengyelországba sem ért levele, már megmástitotta szándékát s határozatlanságával kimondhatatlan hárt okozott hasznának.

A török párt, melynek főbjei Báthory Boldizsár és Kendy Sándor voltak, Zsigmond eltávozásával diadalt aratott, de nem tudta okosan használni győzelmét s időt adott az ellenfélnek. Zsigmond hamar megbánta tettét s párhíveit Bocskai István váradí, Gezei Ferencz dévai, Kornis Gáspár, huasti kapitányt maga köré gyűjté s oda vitte a dolgot, hogy a július 29-diki kolozsávari országgyűlés, melyet épen Báthory Boldizsárék hívtak össze, hogy új fejedelem választásáról gon-

doskodjanak, visszatérését kérte. Zsigmond aug. 8 án tartá ünnepélyes bevonulását Kolozsvárra s látszólag kibékült a török párttal. Hogy nyugodtabb legyen, az aug. 17-re hirdetett országgyűlés többsége kimondotta az elszakadást. De a fejedelem teljesen biztosítani kívánta magát a török párt ellen. Aug. 28-án csellel elfoglatta Báthory Boldizsárt, Kendy Sándort és Ferenczet, Ifju Jánost, a Báthory Endre mostoha apját, Kovácsóczy Farkas kanczellárt, Kendy Gábort, Forró Jánost, Bornemissza Jánost, Lónyay Albertot, Gerendy Jánost, Szalánczy Györgyöt, Literáti Gergelyt, Vas Györgyöt és Senyey Pongráczot. Ezek közül aug. 30-án a két Kendy, Ifju János, Forró János és Szentgyedyi Literáti Gergely Kolozsávar piacszán a főtéri templom közelében fejeztették le. Báthory Boldizsár és Kovácsóczy Szamosújvárt fojtattak meg, Kendy Ferencz és Bornemissza János Gyaluban öllettek meg, többen még fogságba kerültek vagy száműzettek.

E vérfürdő, az ártatlanok borzasztó legyilkolása, mert valóságban sommi fíben járó bünt nem tudtak ellenök felhozni, e fejedelmi zsarnokság Endrét Boldizsár bátyjától és mostoha apjától fosztotta meg egyösszere. Szerencsére letván bátyja Somlyón időzött, honnan a veszedelem híre értecséhez menekült. Együtt a lengyel király útján megkísértették Boldizsár kiszabadítását, de már késő volt De a büntetés sulyát nekik is éreznök kellett; az 1595. évi apr. 16-diki gyulafehérvári országgyűlés, mely utólagosan hagyta jóvá a fejedelem zsarnok eljárást, mindkettőjüket fő- és érszágvesztésben marasztalta el. Endre ellen egyebet nem tudtak felhozni, mint hogy egyetértett a törökpárti urakkal s hamis híreket terjesztett külföldön. Zsigmond ugyanis érezte Boldizsár ártatlan halálának sulyát s azt híreztette, hogy Boldizsár betegség áldosata lett a fogságban, a mit megőzafolni érdekében állott Endrénék.

A bíbornok tehát el lön szakitva hasájától s szomorú szívvel látta a távolból, mint ássa alá szülőföldje nyugalmát Zsigmond fejedelem, a ki

folytonos kapkodásával sok időre boldogtalanná tette Erdélyt.

Az ártatlanok kiontott vére boszuért kiáll az egék egére” a fejedelmen is beteljesedett. A török párt kiirtása után 1595. jan. 28-án Zsigmond minden akadály nélkül köthette meg Rudolf magyar királyjal a véd- és dacszöveget, mely neki birodalmi hercegi címet és oltalmat biztosított, megnyerte feleségül Mária Krisztiánát, „egy jó öreg leányt” s uralma alá hajtotta Havasalföldet és Moldvát. Még ezen év őszén a délidéken megkezdette a háborút a török ellen meglehetősen szerencsével. Azonban „Isten nem szokta az ilyen segíteni; az levén első kezdete az én időmben a török ellen ok nélkül való hadakozásunknak: ilyen lön kezdete, rossz lön a közöpe, annál sokkal alább való vége”, mondja a krónikás Mikó Ferencz. A szerencse egyelőre kedvezni látzott, mert ez év novemberben erősen megverte Gyurgyevó mellett Sinaid nagyvezért, de 1596. júliusában Temesvár alól kudarcot szenvedett vissza. Ez év okt. 23—25-én elvesztett a mezőkeresztény csata is, melyet az egyesült magyar és erdélyi hadak vívtak.

Csakugyan Zsigmondnak nem volt nyugta, házassága szerencsétlen volt s uyughatlan természetű képtelenné tette a kormányására. Megindította tehát a tárgyalásokat Erdély átadását illetőleg. Követe Carrillo Jezuista 1597. deoz. 23-án megkötötte a szerződést, mely szerint a fejedelem lemond Erdélyről, elvállik nejeitől, megkapja a bíbornoki méltóságot, melyre ábitozott, továbbá az oppelni és ratibori hercegeket évi 50,000 tallérral együtt. Erdély kormányta, mig Miksa főherceg az új kormányzó átveheti, egyelőre Mária Krisztiána kesén maradt.

Ezen alkudozások tudomására jutottak Endrénék is. Látta a veszélyt, melybe Zsigmond ingatagsága sodorja Erdélyt, s azért Sylla Mártont hozrá küldé. Kérte a fejedelmet, hogy a haza és családja javát tekintve s ne modjon le köny-

nyelműen a fejedelemségről, vagy ha minden áron ezt akarja, legalább hallgasson az ő és a lengyel király tanácsára. A követének adott utasításban pedig hajlandónak mutatkozott, hogy kész átengedni saját méltóságot és gazdaságjövendelmét neki, ha a fejedelemséget átengedi, csak-hogy ennek birtokában maradjon nemzetiségök.

De Endre nem segíthetett a dolgou. Már Erdélyben voltak a kir. biztosok Szulnay, Peszon és Istvánfi a történetről és Zsigmond áradván Erdélyt, ápriliában elhagyta az országot.

Zsigmondról egyik kortára, Gyulafi Leostyan azt jegyezte fel, hogy „minden dologban, gondolatában, mind magára nézve s mind a közönséges jóra állandó cselekedetiben felette igen változó, csavargó, állhatatlan és minden órában kételkedő és megmásoló ember volt, mely eszének megfogytokozása miatt mindent így cselekedett. praesertim in Interlunio”. A fejedelem hamar megunta az oppeli és ratibori rosszat kaptélt s aug. 20-án már Kolozsávar volt; kibékült feleségével a s fejedelemséget ismét átvette. A biztosok kénytelenek voltak Erdélyt elhagyni. De a fejedelem ismét nem találta meg nyugalmát. Kabos István jesuitát meg es év szeptemberben a bíbornokokhoz küldötte s kérte, hogy minél hamarabb hozzá jöjjön. Azután 1599. januárban Bocskait és Náprági Demetert Rudolf királyhoz küldötte; oltalmat kért, ha Erdély kesén marad, ha pedig nem, akkor adjon a király tiszteséges ellátást a Erdély élére állítson vajdát a hasznának kőszül. De est csak esért tette — a mint Sasmozkösy állítja — hogy az alatt annál könnyben végezhessen a bíbornokkal.

Találón mondja Bethlen Farkas az 1599. évről, hogy a mit oddig Zsigmond fejedelem titkos tervvel fűzött, azt az egészet esen és a következő évekre öntötte a sora s nyomorúságok közné távába. Es év volt az, mely egy kalandort állított Erdély élére s a régi sérelmek áldosátává egy teljesen ártatlan ombt tett.

